

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com.tr

Web: www.uidergisi.com.tr

Türkiye’de Sivil-Asker İlişkilerinin Dönüşümünün Sebepleri

Yaprak GÜR SOY*

* Doç. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi, Uluslararası
İlişkiler Bölümü

Bu makaleye atıf için: Gürsoy, Yaprak, “Türkiye’de Sivil-Asker İlişkilerinin Dönüşümünün Sebepleri”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 11, Sayı 43 (Güz 2014), s. 157-180.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği’ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*’de yayımlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Türkiye’de Sivil-Asker İlişkilerinin Dönüşümünün Sebepleri

Yaprak GÜRSOY*

ÖZET

1999’dan beri Türkiye’de sivil-asker ilişkileri, yapılan birçok anayasal ve kurumsal değişiklikle birlikte dönüşüm yaşamıştır. Sivillerin denetiminden bağımsız ve siyaset üzerinde vesayet ve veto yetkilerine sahip olan silahlı kuvvetler son on beş yılda bu yetkilerinin birçoğunu önemli ölçüde kaybetmiştir. Bu dönüşüm sadece yasal çerçevede yapılan reformlar sonucunda değil aynı zamanda siyasi ve sivil elitlerin, toplumun ve askeri kesimlerin davranışsal ve tutumsal değişimlerinin de bir etkisi olarak ortaya çıkmıştır. NATO’nun sivil-asker ilişkilerindeki dönüşüme etkisi ise dolaylı olarak gerçekleşmiştir. NATO üyeliği çerçevesinde askerler arasında hakim olan ve Türkiye için biçilen Batılılaşma amacı ve bu misyonun reform sürecine duyulan tepkileri azaltması NATO’nun uzun vadeli katkılarındandır. Ayrıca Soğuk Savaş sonrasında tüm NATO üye ülkeleri için değişen uluslararası konjonktür ve bu bağlamda askerin ülke savunmasındaki rolünün farklılaşması da unutulmaması gereken etkilere dendir.

Anahtar Kelimeler: Türk Silahlı Kuvvetleri, Siyasi Otonomi, Demokratikleşme, Askeri Darbe, Avrupa Birliği, Ergenekon, Balyoz

Causes of the Transformation of Civil-Military Relations in Turkey

ABSTRACT

Since 1999 Turkish civil-military relations have gone through a transformation due to several constitutional and institutional changes. The Turkish Armed Forces, which was independent of civilian oversight, had prerogatives and used veto powers over political matters, lost a significant amount of their authority in the last 15 years. The changes diminished the role of the military in providing internal security, increased the powers of the civilians in overseeing the military budget, curtailed the jurisdiction of the military courts over civilians, and finally gave more authority to civilians in senior level military promotions. Although there is still room for improvement, with these amendments, Turkish civil-military relations were put on a democratic footing.

Keywords: Turkish Armed Forces, Political Autonomy, Democratization, Military Coup, European Union, Ergenekon, Balyoz

---

* Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İİBF, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul. E-posta: yaprak.gursoy@bilgi.edu.tr. Bu makale, yazarın İstanbul Bilgi Üniversitesi yayınlarında Mustafa Aydın editörlüğünde hazırlanan Güvenlik Serisi’nin üçüncü kitabı olan *Türkiye’de Sivil-Asker İlişkilerinin Dönüşümü* (İstanbul, Bilgi Üniversitesi Yayınları, No. 405, Aralık 2012) başlıklı kitap esas alınarak hazırlanmıştır.

Giriş

Türkiye’de 1999’dan itibaren yapılan yasal değişikliklerle askerinin siyasi konumu önemli ölçüde değişti. Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) Cumhuriyet’in kurulduğu ilk yıllardan itibaren siyasi otonomiye sahip olmuş, 1960 ve 1980’de darbe gerçekleştirmiş ve bu müdahalelerin sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi’ni (TBMM) feshetmişti. 1971 ve 1997’de ise sivil iktidarı uyarılmış ve üstü kapalı veya açık darbe tehdidi karşısında seçimle gelmiş hükümetleri istifaya zorlamıştı. Nitekim silahlı kuvvetler, yakın zamana kadar sol, komünizm, Kürt bölücülüğü ve/veya siyasi İslam gibi tehdit olarak algıladığı siyasi akımlardan Türkiye’yi koruma ve kollama görevini üstlenmişti. Bu amaçla Milli Güvenlik Kurulu (MGK) başta olmak üzere birçok kurum, Anayasa ve diğer yasal düzenlemeler aracılığı ile sivil idare üzerinde vesayet ve veto yetkilerine sahip olmuştu. Dolayısıyla, Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren siyasetin önemli aktörlerinden biri TSK’dır. Fakat son yıllarda gerçekleştirilen reformlarla TSK, siyasi yetkileri ve otonomisinin büyük kısmını yitirmiştir.

Siyasi otonomi ile kastedilen “ordunun, hükümetin anayasal iktidarı üzerinde ve ötesinde davranmasıdır”.¹ Yüksek seviyede siyasi bağımsızlığa sahip olan ordular, sivil iktidarların kontrol ve otoritesine karşı gelebilirler ve bazı durumlarda seçimle görev almış hükümetlerden daha fazla karar alma yetkilerine sahip olurlar.² Cumhuriyet tarihinde sivil-asker ilişkileri incelendiğinde TSK’nın yüksek oranlarda siyasi otonomiye sahip olduğu gözlemlenebilir. Sivil idareden bağımsızlığı sağlayan yasal düzenlemeler özellikle 1960 darbesinden sonra her müdahaleyle giderek artacak şekilde orduya veto yetkisi vermiş ve seçimle iktidara gelmiş sivil hükümetlerin karar alma yetilerini sınırlandırmıştır.

Türkiye’de TSK’nın siyasi otonomisini dört ayrı göstergeye bakarak incelemek mümkündür.³ Bu göstergeler silahlı kuvvetlerin iç güvenliği sağlamadaki rolü; sivillerin savunma bütçesini ve askeri harcamaları denetleme yetkisi; askeri mahkemelerin hukuki görevlerinin boyutları ve yüksek rütbeli askerlerin atanmasında silahlı kuvvetlerin yetkisi olarak sıralanabilir.⁴ 2001 ile 2004 yılları arasında yapılan anayasa ve MGK kanunu değişiklikleriyle TSK’nın *iç güvenliği sağlama* yetkisine özellikle MGK’nın gücü, işlevi ve yapısında değişiklikler yapılarak ket vurmuştur. Aynı yıllarda anayasa ve yasalarda yapılan düzenlemelerle *askeri harcamalar* alanında adımlar atılmış, Aralık 2010’da yürürlüğe giren yeni Sayıştay Kanunu ile TSK’nın siviller tarafından denetlenmesi önündeki engellerin birçoğu ortadan kaldırılmıştır. 1999 yılından başlayarak 12 Eylül 2010 referandumunda

1 David Pion-Berlin, “Military Autonomy and Emerging Democracies in South America”, *Comparative Politics*, Cilt 25, Sayı 1, Ekim 1992, s. 85.

2 Ibid, s. 84-85.

3 Bu göstergeler daha önce şu eserde ele alınmıştır: Yaprak Gürsoy, “The Impact of EU-Driven Reforms on the Political Autonomy of the Turkish Military”, *South European Society and Politics*, Cilt 16, Sayı 2, Haziran 2011, s. 293-308.

4 Bu göstergelerin detaylı açıklamaları ve çeşitli vakalara uyarlanmaları için bkz. Pion-Berlin, “Military Autonomy and Emerging Democracies in South America”, s. 83-102; Alfred Stepan, *Rethinking Military Politics: Brazil and the Southern Cone*, Princeton, Princeton University Press, 1988, s. 94-97; Jorge Zaverucha, “The Degree of Military Political Autonomy During the Spanish, Argentine and Brazilian Transitions”, *Journal of Latin American Studies*, Cilt 25, Sayı 2, Mayıs 1993, s. 283-299.

halk oylamasına sunulan bir dizi değişiklikle *askeri mahkemelerin* yetkileri TSK personeline sadece diğer askerlere ve askeri görevlere karşı işlenmiş suçlarda yargılayacak şekilde daraltılmıştır. Son olarak, Ağustos 2010 ve 2011 yıllarında yapılan Yüksek Askeri Şura (YAŞ) toplantıları ile birlikte yasal hiçbir değişiklik yapılmadan pratikte yüksek rütbeli askerlerin atanmasında sivil iktidarın kuvveti arttırılmıştır.⁵ Tüm bu reformlarla Türkiye’de sivil-asker ilişkileri önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Halen kat edilecek yol olsa da bugün itibarıyla silahlı kuvvetlerin siyasi otonomisi demokratik bir çerçeveye oturtulmuştur. Belki daha da önemlisi, TSK’nın siyasete açık müdahalesi düşünülemez bir hale gelmiştir. Kuşkusuz bu Türkiye siyasi tarihinde açıklanması gereken temel bir dönüm noktasıdır.

Sivil-asker ilişkilerindeki dönüşümün sebepleri birbirine bağlı dört etken incelenerek açıklanabilir.⁶ İlk sırada, 1999’da Helsinki’de toplanan Avrupa Konseyi’nin iki yıl önce vermiş olduğu kararı değiştirerek Türkiye’ye aday ülke statüsü vermesi gelmektedir. Bu gelişmeden sonra Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi’nin birlikte kurdukları koalisyon hükümeti ve daha sonra Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) iktidarında reformlar gerçekleştirilmiştir.⁷ Yasal değişikliklerin birçoğu Kopenhag kriterlerinin siyasi kısımlarına yönelmiş ve demokrasinin güçlendirilmesi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Daha özel olarak ifade özgürlüğü ve azınlık hakları gibi demokratik hak ve özgürlükler de reformların kapsamı içine alınmıştır. 2000’lerde çıkartılan paketlerden bazıları anti-terör yasasını değiştirmiş ve Kürtçe de dahil olmak üzere diğer dillerde yayın ve eğitim gibi hakları tanımıştır.⁸ Ayrıca AB uyum paketlerinde ve anayasa değişikliklerinde sivil-asker ilişkileri yeniden düzenlenmiştir.⁹

AB adaylık süreci dışında sivil-asker ilişkilerinin değişmesinde etken olan diğer faktörler ise toplumda askerin siyasetteki rolü konusunda değişen algı, silahlı kuvvetler mensupları arasında değişen tutumlar ve Ergenekon ve Balyoz davaları olarak listelenebilir. Bu makalenin amacı bu faktörleri detaylı olarak incelemektir. Ancak öncesinde kısaca NATO’nun reformlarda ne derece etkili olduğu sorusuna cevap aranacaktır.

5 Reformların kronolojik bir incelemesi için bkz. Yaprak Gürsoy, “From Tutelary Powers & Interventions to Civilian Control: an Overview of Turkish Civil-Military Relations since the 1920s”, Carmen Rodriguez, Antonio Avalos, Hakan Yılmaz ve Ana I. Planet (der.), *Turkey’s Democratization Process* içinde, Londra ve New York, Routledge, 2013, s. 265-267.

6 Bu etkenler daha önce şu kaynakta da incelenmiştir: Yaprak Gürsoy, “The Changing Role of the Military in Turkish Politics: Democratization Through Coup Plots?”, *Democratization*, Cilt 19, Sayı 4, Ağustos 2012, s. 735-760.

7 AB adaylığı her ne kadar reform sürecine hız kazandırmış olsa da, yapılan yasal düzenlemeler için yurt içinde talepler olduğu da unutulmamalıdır. Bu konu için bkz. Kıvanç Ulusoy, “Turkey’s Reform Efforts Reconsidered, 1987-2004”, *Democratization*, Cilt 14, Sayı 3, Haziran 2007, s. 472-490.

8 Bahar Şahin, “Türkiye’nin Avrupa Birliği Uyum Süreci Bağlamında Kürt Sorunu: Açılımlar ve Sınırlar”, Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı (der.), *Türkiye’de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları* içinde, İstanbul, TESEV Yayınları, 2005, s. 72-100.

9 AB adaylığının sivil-asker ilişkileri üzerindeki etkileri için yukarıda belirtilmiş kaynaklar haricinde ayrıca bkz. Hale Akay, “Avrupa Birliği: Güvenlik ve Sivil-Asker İlişkileri”, Ali Bayramoğlu ve Ahmet İnsel (der.), *Almanak Türkiye 2006-2008: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, İstanbul, TESEV Yayınları, 2009, s. 82-96.

NATO ve Türkiye’de Sivil-Asker İlişkileri

Türkiye’deki değişimde NATO’nun katkısının dolaylı ve uzun vadeli olduğunu söylemek mümkündür. NATO’nun otoriter rejimlerden demokrasilere geçmekte olan kimi ülkelerde sivil-asker ilişkilerinin demokratik zemine oturtulmasına yardımcı olduğu doğrudur. Örneğin Franco rejiminin akabinde örgüte üye olan İspanya’da, daha önce iç tehdit algılarına odaklanmış ve bu sebeple darbe yapmaya yeltenmiş silahlı kuvvetlerin amaçları değişmiştir. NATO üyeliği ile birlikte silahlı kuvvetlerin ilgi alanı uluslararası sorunlara yönelmiş ve bu demokratikleşmeye yardımcı olmuştur.¹⁰ Birçok Doğu Avrupa ülkesinde ise komünist rejimlerden demokrasilere geçerken NATO üyeliği önemli bir amaç olmuştur. NATO, 1994’den itibaren üye olmayı arzulayan ülkelere reformlarında yardımcı olmak ve yeni üye olmuş ülkelerin barışı koruma operasyonlarına katkılarını sağlamak amacıyla “Barış için Ortaklık” programını geliştirmiştir. Bu program kapsamında demokratik sivil-asker ilişkilerinin geliştirilmesine özel önem verilmiştir. Nitekim NATO aktif bir şekilde güvenlik sektörü reformu konusunda hassasiyet göstermiş ve üyeliğe hazırlanan ülkelerde bu reformları desteklemiştir.¹¹

Güney ve Doğu Avrupa ülkelerinde NATO’nun sağladığı kısa vadeli değişimi Türkiye için savunmak zordur. Türkiye NATO’nun son yıllarda benimsediği programları ve ilkeleri kabul etse de, Karaosmanoğlu’nun belirttiği gibi Türkiye’nin “sivil-asker ilişkisini hala demokratikleştirememiş olması göze batan bir çelişki teşkil etmektedir”.¹² Türkiye’nin 1952’den itibaren NATO üyesi olduğu hatırlandığında örgütün sivil-asker ilişkilerinin daha demokratik bir zemine oturtulmasına birincil ve direk olarak bir katkı sağlamamış olduğu da aşikar hale gelmektedir. Türkiye NATO üyesi olarak en az dört askeri müdahale yaşamış (1960, 1971, 1980, 1997) ve bu müdahalelerin hiçbirinde NATO somut bir yaptırım uygulamamıştır. Benzer bir şekilde örgüt hiçbir zaman silahlı kuvvetlerin vesayet ve veto yetkileri ile siyasi otonomisini kınamamış ve Türkiye’ye baskı yapmamıştır.

Aksine, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra Truman Doktrini ve NATO üyeliği kapsamında yapılan finansal yardımların ve verilen eğitimlerin TSK’yı modernleştirerek dönüştürdüğü ve TSK’nın kendisiyle aynı seviyede dinamizm gösteremeyen sivil iktidarı 1960 darbesiyle düşürdüğü iddia edilmiştir.¹³ 1960 darbesinin uzun vadeli sebepleri arasında Batı ittifakından alınan yardımların ne derecede etkili olduğu tartışılabilir. Fakat darbeden sonra TSK’nın herhangi bir yaptırımla karşılaşmadığı da açıktır. Aynı durum 12 Eylül 1980 darbesinden sonra da söz konusu olmuştur. Müdahalenin hemen akabinde NATO adına konuşan bir yetkili, müdahalenin “kesinlikle Türkiye’nin iç meselesi olduğunu ama kuvvetli, istikrarlı ve şiddet olaylarının yaşanmadığı bir Türkiye’nin Batı ittifakı için hayati

10 Felipe Agüero, “Democratic Consolidation and the Military in Southern Europe and South America”, Richard Gunther, Nikiforos P. Diamandouros ve Hans-Jürgen Puhle (der.) *The Politics of Democratic Consolidation: Southern Europe in Comparative Perspective* içinde, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1995, s. 162-163.

11 Ali L. Karaosmanoğlu, “Silahlı Kuvvetler ve Demokrasi”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Rapor No: 33, İstanbul, Bilgesam Yayınları, 2011, s. 5-6.

12 Ibid., 6.

13 Daniel Lerner ve Richard D. Robinson, “Swords and Ploughshares: The Turkish Army as a Modernizing Force”, *World Politics*, Cilt 13, Sayı 1, Ekim 1960, s. 19-44.

önem taşıdığını” dile getirmiştir. Aynı yetkili, 1960 ve 1971’deki müdahalelerden sonra olduğu gibi Türkiye’nin demokrasiye döneceğini ümit ettiğini de belirtmiştir.¹⁴ NATO üyelerinden bazı Avrupa ülkeleri darbeye tepki gösterebilir de hiçbir zaman Türkiye’nin örgüt üyeliğinden uzaklaştırılması veya yaptırım uygulanması söz konusu olmamıştır. Türkiye için en önemli NATO müttefiki Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile ilişkiler devam etmiş ve askeri hükümet süresince Türkiye ABD’den ekonomik ve askeri yardım almıştır. Aslında 1980 darbesi örneğinde görüldüğü gibi Soğuk Savaş yılları boyunca NATO her ne kadar demokrasiye vurgu yapan bir örgüt olsa da, pratikte Türkiye’nin Batı ittifakı için stratejik önemi örgütün demokrasi amacının önüne geçmiştir. Türkiye ittifaka sadık kaldığı, istikrarlı olduğu ve sol veya Batı karşıtı İslami bir devrim yaşanmadığı sürece askeri müdahalelere göz yumulmuştur.¹⁵

Soğuk Savaş yıllarında ve sonrasında sivil-asker ilişkilerinin demokratikleşmesi açısından NATO’nun katkısından söz edemesek de, uzun vadede örgüt üyeliğinin 2000’lerde yaşanmaya başlanan dönüşüme etkisinden bahsetmek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra şekillenen dünyada Türkiye Batı bloğu içinde yer almayı tercih etmiştir. NATO yardımlarıyla birlikte TSK profesyonelleşmiş ve bir kısım asker Türkiye’nin Batılılaşmasını bir amaç olarak içselleştirmiştir. Hatta TSK’nın demokrasiye müdahaleleri de bu çerçevede, yani “Batılılaşma amacından sapmaya sebep olabilecek tehditlere karşı Türkiye’yi korumak” adına savunulmuştur. 1999’dan itibaren yapılan reformlar AB üyeliği amacıyla açıklanınca, kimi askerlerin içselleştirdiği Batılılaşma misyonu da önem kazanmış ve kendi kurumsal çıkarlarına ters düşse bile yaşanan dönüşüme TSK’nın karşı çıkmasına engel olmuştur.

Soğuk Savaş sonrasında NATO için güvenlik kavramı da değişmiştir. 1990’lara kadar etkin olan ve Sovyetler Birliği ile müttefiklerine karşı geliştirilen savunma anlayışı yerini göreceli daha küçük çaplı bölgesel tehditlere bırakmıştır. NATO askeri kuvvetlerinin ana görevleri de savunmadan ziyade barışı koruma ve insani yardım amaçlı müdahaleler olmuştur. Bu tarz bir değişim tüm NATO ülkelerini etkilediği gibi Türkiye’yi de etkilemiştir. Örneğin, Türkiye’nin karşılaştığı birincil tehditler sol ve komünist odaklı olmaktan çıkmış, komşu ülkeler ve özellikle Irak’taki gelişmelere kaymıştır. Bu değişimin bir sonucu olarak silahlı kuvvetlerin NATO veya Batı ittifakı üyeliği ile savunabileceği tarzda iç siyasete müdahale etme olanağı kısıtlanmıştır.

Toplumda TSK’nın Siyasi Rolü ile İlgili Değişen Algılar

Sivil-asker ilişkilerindeki değişimi açıklayan en önemli sebeplerden biri 2000’lerin başlarında askerinin siyasete müdahası konusunda toplumun tutumunun değişmeye başlamasıdır. Daha önceki yıllarda ve özellikle darbe dönemlerinde halk askeri müdahaleler karşı-

14 “NATO Designated Turkey Coup as Internal Matter”, *Los Angeles Times*, 12 Eylül 1980, s. A2.

15 1980 darbesine verilen uluslararası tepkiler ve bu tepkilerin müdahale sonrası demokrasiye geçiş etkileri için bkz. Senem Aydın-Düzgüt ve Yaprak Gürsoy, “Turkey: The Counterintuitive Transition of 1983”, Kathryn Stoner ve Michael McFaul (der.), *Transitions to Democracy: A Comparative Perspective* içinde, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2013, s. 290-315.

sında büyük çapta sessiz kalmıştı. Elbette bu tepkisizlik her zaman toplumun tamamının askeri darbeleri desteklediği anlamına gelmemektedir. Fakat müdahaleleri destekleyen ve askerın demokrasıyı koruma ve kollama görevını üstlenmesini hoş karşılayan bir kesimin olduğu da unutulmamalıdır.¹⁶ Son on yıl içerisinde ise toplumun çoğunluğunda algı değişmiş, askeri müdahaleler meşruluğunu yitirmiş ve bu tarz girişimler karşısında sessiz kalınmaması gerektiği izlenimi yaygınlaşmıştır. Bu değişim hem TSK içindeki algıyı etkilemiş hem de sivil iktidarın reform sürecinde elini güçlendirmiştir.

Öte yandan, Kasım 2002 seçimlerinde AKP, 1987 seçimlerinden 2002 yılına kadar bir partinin aldığı en fazla oy oranıyla (% 35) iktidara gelmiştir. 1990'larda Türkiye istikrarsız koalisyon hükümetleri tarafından yönetildiği için tek parti hükümetinin kurulması yürütme organında siyasi istikrar sağlanacağı izlenimini doğurmuştur. AKP de seçimler öncesi ve sonrasında Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyen ve reform sürecini üyelik şartlarının yerine getirilmesi için hedef olarak belirleyen bir davranış sergilemiştir.¹⁷ Bu yıllarda kamuoyu araştırmalarının da gösterdiği gibi Türkiye toplumunun çoğunluğu Türkiye'nin AB üyeliğini desteklemekteydi.¹⁸ Bu desteğin farkında olan dönemin Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök bir açıklamasında,

TSK, Türkiye'nin AB üyesi olması için Kopenhag Kriterleri doğrultusunda yapılması gereken reformlara tam destek veriyor. Türk ordusu, Türkiye'nin AB üyeliğini destekliyor. Türkiye'nin bu yolda yapacağı tüm reformlar, demokratikleşme, insan hakları, uluslararası hukuk, istikrar ve ekonomik kalkınma çabalarına yardımcı oluyor. Halkın yüzde 70'i AB üyeliğinden yana. Böylesi bir çoğunluğa kimse karşı çıkamaz...uzlaşmaya ve Avrupa değerlerine uyum için risk üstlenmeye hazırız,

diyerek TSK'nın reform sürecine, bu değişiklikler toplum tarafından da kabul gördüğü ve AB üyeliği ile bağlantılı olduğu için karşı çıkmadığını ifade etmiştir.¹⁹ Kısacası, Genelkurmay Başkanı ve şüphesiz aynı şekilde düşünen bir kısım subay, TSK'nın siyasi imtiyazlarının azaltılmasını da öngören ve ordunun çıkarlarına ters düşen reformlara toplumun bu konuya yaklaşımı nedeniyle itiraz etmemiştir.

Sadece siyasi istikrar veya reform süreci değil, aynı zamanda önemli bir kesim için AKP'nin iktidarda olduğu ilk dönem ekonomik açıdan da pozitif algılanmıştır. Türkiye

16 1980 darbesi öncesi ve sonrası TSK'nın müdahalesini destekleyen siyasi gruplar için bkz. Yaprak Gürsoy, "Civilian Support and Military Unity in the Outcome of Turkish and Greek Interventions", *Journal of Political and Military Sociology*, Cilt 27, Sayı 1, Yaz 2009, s. 47-75.

17 Soli Özel, "Turkey at the Polls: After the Tsunami", *Journal of Democracy*, Cilt 14, Sayı 2, Nisan 2003, s. 93.

18 2006'dan itibaren AB üyeliğine toplumun duyduğu destek azalmıştır. Bunda AB'nin üyelik müzakerelerini kısmen dondurma kararı etkili olmuştur. Ama bu bölümde irdelenen 2000'lilerin başında AB üyeliğine verilen destek yüksektir. Yıllara göre AB üyeliğine toplumun yaklaşımı için bkz. Ali Çarkoğlu ve Ersin Kalaycıoğlu, *The Rising Tide of Conservatism in Turkey*, New York, Palgrave Macmillan, 2009, s. 122-129.

19 'Özkök: Kıbrıs'ta Beş İtirazımız Var', *Radikal*, 19 Ekim 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=92520>, 25 Mayıs 2012.

bir önceki koalisyon hükümeti döneminde ciddi bir ekonomik kriz yaşamıştır. Koalisyon hükümetinin yürürlüğe koyduğu önlemlerin de etkisiyle ekonomi toparlanırken AKP iktidara gelmiştir. Uluslararası Para Fonu’nun (IMF) koordinatörlüğünde, AKP hükümeti verimsiz kamu iktisadi teşebbüslerini özelleştirmiş ve kamu harcamalarını düşürmüştür. İstikrar programı sayesinde yıllık enflasyon rakamları düşmüş, ihracat artmış ve doğrudan yabancı yatırım bir sene içinde üç katından daha fazla yükselmiştir.²⁰ Tüm bu gelişmeler ekonomik ve siyasi krizlerden yorgun düşen ülkede olumlu karşılanmıştır.

Kamuoyu siyasi istikrarı ve ekonomik gelişmeleri olumlu karşılarken giderek askeri müdahalelere de karşı çıkmaya başlamıştır. Toplumdaki bu değişim 2000’lerin başından itibaren ortaya çıksa da, Nisan 2007’de yaşanan Cumhurbaşkanlığı krizi ile belirgin bir hale gelmiştir. AKP, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül’ü Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in görev süresi dolunca aday göstermiştir. Gül’ün Cumhurbaşkanı seçilecek olması halinde hem Başbakanlığı hem Cumhurbaşkanlığı’nı AKP’nin kontrol etmesinden endişe duyan Genelkurmay Başkanlığı da internet sitesinden şöyle bir mesaj yayınlamıştır:

Son günlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorun, laikliğin tartışılması konusuna odaklanmış durumdadır. Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri yapılmakta olan tartışmaların ve olumsuz yöndeki yorumların kesin olarak karşısındadır, gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir.

Bu mesaj, gerektiğinde TSK’nın siyasete güç kullanarak müdahale edebileceği izlenimini doğurmuştur.²¹ Ayrıca kriz devam ederken, çeşitli illerde AKP karşıtı gösteri ve mitingler düzenlenmiş, binlerce kişi sokaklara çıkmıştır. Sayılar İstanbul’da 1,000,000’a ve Ankara’da 370,000’e kadar çıkmıştır. Bu protesto gösterileri laiklik konusunda hassasiyet gösteren kesimler tarafından AKP’nin tehdit olarak algılandığını ortaya koyarken, mitinglerde aynı zamanda darbeler ve askerinin siyasete müdahalesine karşı da ortak bir protesto görülmüştür. Mitinglerde sıkça dile getirilen bir slogan “ne şeriat ne darbe istiyoruz” olmuştur. Bu slogana Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği (TÜSİAD) de dahil olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşu destek vermiştir.²² Bu gösteriler ve protestolar laiklik konusunda TSK ile hemfikir olan ve geçmişteki darbeleri desteklemiş çevreler arasında bile bir askeri müdahalenin kabul görmeyeceğini açıkça göstermiştir.

20 Metin Hepar, “The Justice and Development Party Government and the Military in Turkey”, *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 2, Haziran 2005, s. 222; İlder Turan, “Unstable Stability: Turkish Politics at the Crossroads?”, *International Affairs*, Cilt 83, Sayı 2, 2007, s. 319-320.

21 ‘Genelkurmay’dan Çok Sert Açıklama’, *Hürriyet*, 29 Nisan 2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6420961.asp?gid=180>, 26 Mayıs 2012.

22 ‘Çağlayan’daki Ne Şeriat Ne Darbe Sloganı Toplumun Sesi’, *Hürriyet*, 02 Mayıs 2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/05/02/ekonomi/aeko.html>, 26 Mayıs 2012.

AKP ise hükümet sözcüsü ve Adalet Bakanı Cemil Çiçek aracılığıyla Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesi üzerinden yapılan açıklamaya sert bir yanıt vermiştir:

Başbakan'a bağlı bir kurum olan Genelkurmay Başkanlığı'nın herhangi bir konuda hükümete karşı bir ifade kullanması demokratik bir hukuk devletinde düşünülemez. Genelkurmay Başkanlığı hükümetin emrinde, görevleri Anayasa ve ilgili yasalarla tayin edilmiş bir kurumdur. Anayasamıza göre, Genelkurmay Başkanı görev ve yetkilerinden dolayı Başbakan'a karşı sorumludur.²³

İlerleyen günlerde Abdullah Gül adaylıktan çekilmemiş ve erken seçim yoluna başvurularak kriz çözülmeye çalışılmıştır. Seçim kampanyası sürecinde AKP demokratik değerleri vurgulamış ve % 47 oy alarak bir dönem daha iktidarda kalma hakkını elde etmiştir.²⁴ Seçimlerden kısa bir süre sonra AKP'nin hakim olduğu meclis, Gül'ü 11'inci Cumhurbaşkanı olarak Çankaya Köşkü'ne taşımıştır. AKP'nin tepkisi, protesto gösterilerinde laik kesimlerin tutumu ve seçmenlerin sandıkta verdiği yanıt karşısında Genelkurmay Başkanlığı da geri adım atmış ve internet sitesindeki beyanda ima edilen eylemleri gerçekleştirilmemiştir.

2007 Cumhurbaşkanlığı krizi ve sonrasında yaşananlar net bir şekilde toplumun algısında askerinin siyasetteki rolü hakkındaki görüşlerin değiştiğini göstermiştir. Aydın'ın da belirttiği gibi, aydınlar, medya, sivil toplum kuruluşları ve iş dünyası gibi farklı çevrelerde AB adaylığı ile "siyasi istikrar ve güçlü siyasi liderlik" TSK'nın siyasete müdahaleleri hakkında yeniden değerlendirmelere yol açmıştır.²⁵ 2002 ve 2007 arasındaki meclis görüşmelerini inceleyen bir çalışmaya göre giderek artan sayıda meclis üyesinin de TSK'nın resmi ve gayri resmi siyasi rolünü kabul edilemez olarak algıladığını göstermiştir.²⁶ Muhalefet partilerinden geçmişte TSK ile daha uyumlu görüşlere sahip olan Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) ve Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) de orduyu eleştiren açıklamalar yapmaya başlamışlardır.²⁷ Bu alanda belki de en büyük dönüşümü 2011 genel seçimlerinden önce CHP yaşamıştır. Yeni Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu liderliğinde parti seçim beyanamesi ve çeşitli açıklamalarında TSK'nın siyasi rolü ve otonomisine karşı önerilerde bulunmuştur.²⁸ Milletvekilleri ve medyanın tavrını analiz eden Narlı, 2007

23 Açıklamanın tam metni için bkz. 'Hükümet Genelkurmay Açıklamasını Değerlendirdi', *Hürriyet*, 28 Nisan 2007, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6424353>, 26 Mayıs 2012.

24 Zeyno Baran, "Turkey Divided", *Journal of Democracy*, Cilt 19, Sayı 1, Ocak 2008, s. 63-67.

25 Ersel Aydın, "A Paradigmatic Shift for the Turkish Generals and an End to the Coup Era in Turkey", *Middle East Journal*, Cilt 63, Sayı 4, 2009, s. 586-587.

26 Nilüfer Narlı, "EU Harmonisation Reforms, Democratisation and a New Modality of Civil-Military Relations in Turkey", Manas Chatterji (der.), *Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos (Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Development, Volume 12)* içinde, Bingley, Emerald Group Publishing Limited, 2009, s. 447-460.

27 Tanel Demirel, *2000'li Yıllarda Asker ve Siyaset: Kontrollü Değişim ile Statüko Arasında Türk Ordusu*, Ankara, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), 2010, s. 9.

28 2011 genel seçim kampanyalarında siyasi partilerin sivil-asker ilişkilerine yaklaşımları için bkz. Yaprak Gürsoy, "The Final Curtain for the Turkish Armed Forces? Civil-Military Relations in View of the 2011 General Elections", *Turkish Studies*, Cilt 13, Sayı 1, Haziran 2012, s. 191-211.

itibariyle Türkiye’deki güvenlik kültürünün ciddi bir dönüşüm yaşadığını ve “yeni siyasi kültürün darbe fikrine pek de dostane yaklaşmadığını” belirtmiştir.²⁹

Ekim 2011’de yapılan kapsamlı ve Türkiye genelini temsil eden bir kamuoyu anketi de bu bağlamda ilginç sonuçlar tespit etmiştir.³⁰ “Gerektiğinde asker ülke yönetimine el koyabil-meli ve ülkeyi yönetebilmeli” cümlesine ankete katılan 3000 civarında kişiden sadece yaklaşık % 28’i katıldığını ifade etmiştir. Yüzde 56 gibi bir çoğunluk ise bu cümleye katılmadığını be-lirtmiştir.³¹ Benzer bir şekilde ankete katılanların % 54’ü “askeri yönetimlerin sivil yönetimlere göre çok daha etkin ve başarılı olabileceği” fikrine katılmamaktadır. Anket sonuçları toplu-mun sivil-asker ilişkileri algısında halen bazı anti-demokratik yaklaşımlar içinde olduğunu da göstermektedir. Zira “güvenlik dışındaki konularda da hükümet askerlerle konuşarak, onların fikrini alarak karar vermeli” cümlesine ankete katılanların % 47 gibi önemli bir kısmı olum-lu yaklaşmış, sadece % 30 katılmadığını beyan etmiştir. Burada önemle üzerinde durulması gereken, sorunun *güvenlik dışındaki konular* ile ilgili olmasıdır. Bu tip konularda dahi askerin fikrinin alınması gerektiğini düşünenler, yani askerin vesayetini onaylayanlar, azımsanmaya-cak bir orandadır. Fakat bu tip olumsuzluklara rağmen halkın gözünde ve özellikle aydın-lar, medya, iş adamları ve siyasetçiler gibi elit kesimler arasında bir değişimin varlığından bahsetmek mümkündür. Elimizde geçmişe yönelik anketler olmadığı için bu dönüşümün boyutlarını belgelemek güçtür. Ama örneğin her sene yapılan *Eurobarometer* anketleri 2004’te toplumun % 89 kadar bir kesiminin askere güven duyduğunu, fakat bu rakamın 2008’den itibaren düşüşe geçerek 2010’da % 70’e indiğini göstermektedir.³²

2007 Cumhurbaşkanlığı krizi ile açıkça gözüken ve son yıllarda toplumda yaşa-nan dönüşüm, sivil-asker ilişkilerindeki değişimlere etki etmiştir. 1999’da başlayan reform süreci belki ilk etapta halkın askerin siyasi rolüne bakışının bir sonucu değildir. Yukarıda da değinildiği gibi reformları tetikleyen ilk faktör AB adaylığı olmuştur. Ama sivil-asker ilişkilerinde yapılan yasal değişikliklere toplum nezdinde büyük tepkiler verilmemiştir. 2000’lerin başında toplumun büyük bir kısmı tarafından desteklenen AB üyeliği için bu reformların yapılıyor olması Genelkurmay Başkanlığı’nın da kendi çıkarlarına ters düşen bu süreci engellemesine mani olmuştur. 2007’e gelindiğinde ise AKP hükümetine karşı bir müdahale girişimi açıkça hoşnutsuzluk doğurmuştur. Bu gelişme karşısında eli güçlenen hükümet 2007 seçimlerini takiben sivil-asker ilişkileri alanında reformlara devam etmiştir.

29 Narlı, “EU Harmonisation Reforms”, 465.

30 Adı geçen araştırma ‘Türkiye’de Silahlı Kuvvetler ve Toplum: Ampirik Yaklaşım’ adlı pro-jenin parçasıdır. Proje TÜBİTAK Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı (1001) tarafından desteklenmiştir (proje sayısı 110K462). Anket KONDA Araştırma Şirketi tarafından projenin yürütücülüğünü üstelenen Zeki Sarıgil ve Yaprak Gürsoy işbirliği ile gerçekleştirilmiştir. Anketin ilk verileri için bkz. İstanbul Bilgi Üniversitesi Web Sitesi: <http://bilgi.edu.tr/tr/haberler-ve-etkinlikler/haber/536/turkiyede-silahl-kuvvetler-ve-toplum-anket-sonuclar/>, 26 Mayıs 2012.

31 Bu soruda ve diğerlerinde toplam rakam % 100’e ulaşmamaktadır, çünkü burada aktarılmayan ve “kısmen katılıyorum” cevabı veren veya hiç cevap vermeyen kişiler vardır.

32 Yaprak Gürsoy, “Turkish Public Attitudes Toward the Military and Ergenekon: Consequences for the Consolidation of Democracy”, *Working Paper* Sayı 5 EU/5/2012, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, 2012, s. 11.

TSK Mensupları Arasında Askerin Siyasi Rolü ile İlgili Değişen Algılar

Sivil-asker ilişkileri üzerine yazılan erken dönem dünya literatürü, subayların sahip oldukları değerleri sivillerin askerler üzerinde kontrollerini sağlayacak en önemli etkenlerden biri olarak görmüştür. Örneğin Huntington, *The Soldier and the State*'de profesyonel orduların sivil kontrol altına girdiğini çünkü “profesyonel ahlakın” sivillere itaat etmeyi en üstün erdem olarak kabul ettiğini savunmuştur.³³ Huntington'dan birkaç sene sonra Amerikan subay teşkilatını inceleyen Janowitz de benzer bir şekilde, “sadece ‘hukukun üstünlüğü’ ve gelenekler gibi sebepler yüzünden değil, aynı zamanda subayların kendi kendilerine uyguladıkları profesyonel standartlara bağlı ve sivil değerlerle anlamlı bir uyum içinde olduklarında sivil kontrol altına girdiklerini” belirtmiştir.³⁴ Yaklaşımlarındaki önemli farklılıklara rağmen, hem Huntington hem Janowitz demokratik zemine oturtulmuş sivil-asker ilişkileri için çeşitli sivil değerlerin ve ahlaki standartların subaylar tarafından içselleştirilmesine işaret etmişlerdir.³⁵

Bu düşünürlerden sonra gelişen literatür, subaylar arasındaki tutumları değiştirebilecek birbirine bağlı iki faktöre dikkat çekmiştir. Bunlar toplumda değişen algılar ve değişen dış tehditler ile uluslararası konjonktürdür.³⁶ Örneğin Batı demokrasilerini inceleyen bir çalışma, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve komünist tehdidin çökmesiyle birlikte yeni bir uluslararası konjonktür doğduğunu ve bunun da silahlı kuvvetlerin yapısı ve kültüründe önemli dönüşümlere yol açtığını göstermektedir.³⁷ Bugünkü Batı demokrasilerinde toplumlar silahlı kuvvetlere karşı ilgisiz ve kayıtsızdır. Bununla birlikte “post-modern” diye adlandırılacak bu ordular anavatanı savunmayı tek görevleri olarak kabul etmemekte ve barışı koruma veya insani yardım gibi yükümlülüklere de odaklanmaktadır.³⁸

33 Samuel P. Huntington, *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, Cambridge ve Londra, Harvard University Press, 1985, s. 70-79.

34 Morris Janowitz, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, New York, The Free Press, 1960, s. 420.

35 Bu tartışmanın bir özeti için bkz. Peter D. Feaver, “The Civil-Military Problematique: Huntington, Janowitz, and the Question of Civilian Control”, *Armed Forces and Society*, Cilt 23, Sayı 2, Kış 1996, s. 149-178.

36 Bu literatürün bir özeti için bkz. Anthony Forster, Timothy Edmunds ve Andrew Cottey, “Introduction: The Professionalisation of Armed Forces in Postcommunist Europe”, Anthony Forster, Timothy Edmunds ve Andrew Cottey (der.), *Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe: Building Professional Armed Forces* içinde, Gordonsville, Palgrave Macmillan, 2003, s. 3-6.

37 Moskos, Charles, C. John Allen Williams, and David R. Segal, ‘Armed Forces after the Cold War’, Charles C. Moskos, John Allen Williams, and David R. Segal (der.), *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War* içinde, New York ve Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 3.

38 Charles C. Moskos, “Toward a Postmodern Military: The United States as a Paradigm”, Moskos, Williams ve Segal (der.), *The Postmodern Military* içinde, s. 17-20. Dış tehditlerin sivil-asker ilişkilerine etkileri için ayrıca bkz. Michael Desch, *Civilian Control of the Military: The Changing Security Environment*, Baltimore ve Londra, The Johns Hopkins University Press, 1999.

Her ne kadar post-modern ordularla ilgili bu analiz Batı demokrasilerini kapsasa da tüm eski NATO üyesi ülkeler için benzer değişimlerden bahsetmek mümkündür. TSK’nın da önemli açılardan post-modern ordu nitelemesine uyduğu ileri sürülmüştür.³⁹ TSK Soğuk Savaş sonrasında NATO ve Birleşmiş Milletler barışı koruma hareketlerine katılmıştır. Ayrıca yukarıda da değinildiği gibi toplumun özellikle seçkin kesimleri ve sivil toplum kuruluşları arasında, TSK’nın siyasete müdahalelerine karşı bir muhalefet oluşmuştur.⁴⁰ TSK personeli ve subay teşkilatında gözlemlenen değişimler de toplumdaki bu dönüşümün yansıması olduğu kadar, aynı zamanda “ordunun NATO ve AB’deki akranlarına yetişme arzusunun” da bir sonucudur.⁴¹

AB üyeliği ve NATO bünyesinde değişen görev tanımları ile birlikte, reformların artışa geçtiği dönemlerde Türkiye’nin yakın bölgesinde meydana gelen değişiklikler de kimi subayların algısında değişim yaratmıştır. Özellikle Türkiye’nin doğu sınırını etkileyen Irak’taki Amerikan işgali TSK’nın hem ülke içindeki hem de bölgedeki konumuna tesir etmiştir. İlk Körfez Savaşı’ndan itibaren PKK Irak’ın Kuzey bölgesini Türkiye’de yürüttüğü faaliyetler ve operasyonlar için kullanmıştır. Körfez Savaşı’nda ABD ile işbirliği yapan Türkiye ise 1991’den sonra bölgede serbest geçiş hakkına sahip olmuştur. TSK sınırın ötesinde operasyonlar düzenleyerek PKK ile çatışabilmiştir. Ama Mart 2003’te Kuzey Irak’a Türk askeri gönderilmesine ve ABD askerinin Türkiye üzerinden Irak’a girmesine izin verecek tezkereyi TBMM’nin reddetmesinden sonra TSK’nın bölgedeki ayrıcalıklı konumu sona ermiştir. İleriki yıllarda TSK belli ölçüde operasyonlarını sürdürmüşse de, 2000’lerin başındaki durum farklı gözüküştür. Irak Savaşı başladıktan kısa bir süre sonra Amerikan ordusunun 11 Türk askerini alıkoyması, değişen durumun en net göstergesi olmuştur. TSK hem Kuzey Irak’taki etkisini kaybetmiş hem de bölücülük faaliyetlerine karşı müttefiki ABD ile işbirliği yapamaz hale gelmiştir.⁴²

Bunun bir sonucu olarak AKP hükümeti komşularla sıfır sorun, yumuşak güç kullanımı, diyalog ve ekonomik işbirliği gibi prensipleri de içeren bir dış politika benimsemeye başlamıştır. Elbette Türkiye’nin çevresinde yaşanan gelişmeler bu yeni dış politikanın tek sebebi değildir. Ama 2000’lerdeki politikayı bir “Avrupalılaşıma” örneği olarak nitelendirmek yine de mümkündür.⁴³ AKP hükümeti, Kürt meselesini çözmek için, bir yandan Kuzey Irak’taki bölgesel Kürt yönetimiyle diyalog kurmuş diğer yandan da AB ile entegrasyon çerçevesinde azınlık hak ve özgürlükleri konusunda reform politikalarını

39 Nil Şatana, “Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy”, *Armed Forces and Society*, Cilt 34, Sayı 3, Bahar 2008, s. 357-388. Ayrıca bkz. Bill Park, “Defence Transformation and Internal Security: The Turkish Experience”, Timothy Edmunds ve Marjan Malešić (der.), *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles* içinde, Amsterdam, IOS Press, 2005, s. 91-101.

40 Şatana, “Transformation of the Turkish Military”, s. 364-372.

41 Ibid., s. 382.

42 Gencer Özcan, “Facing the Waterloo in Diplomacy: Turkey’s Military in the Foreign Policy-Making Process”, *New Perspectives on Turkey*, Cilt 40, Bahar 2009, s. 93-97.

43 Meltem Müftüler Baç ve Yaprak Gürsoy, “Is There a Europeanization of Turkish Foreign Policy?: An Addendum to the Literature on EU Candidates”, *Turkish Studies*, Cilt 11, Sayı 3, Eylül 2010, s. 405-427.

hayata geçirmiştir. Bu iki strateji de TSK'nın hem yurtiçinde hem de yurt dışında değişen konumu ve görevlerine işaret etmektedir. Soğuk Savaş sonrasında NATO ve Birleşmiş Milletler barış gücü operasyonlarına katılan TSK'nın görev tanımı bir ölçüde değişmiştir. Fakat 1990'lı yıllarda sert güç kullanımına dayalı ve gerek Türkiye içinde gerek sınır ötesinde TSK merkezli ve askeri karar alıcıların başat rol oynadıkları çözümler devam etmiştir. İkinci Irak Savaşı'nı takip eden dönemde ise bu tarz yöntemler rafa kaldırılmıştır.

Hükümet ayrıca Türkiye'nin Kıbrıs politikasını da değiştirmiş ve adada yaşayan Rum ve Türk halklarını federal bir devlet altında birleştirmeyi öngören ve Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından öne sürülen planı desteklemiştir. Adada iki ayrı devletin varlığı ve Rum Kesimi'nin Mayıs 2004 itibarıyla AB ülkeleri arasına katılacak olması Türkiye'nin üyeliği için önemli bir engel teşkil etmiştir. Mevcut durumun değiştirilmesi için iki halkın onayı gerektiği gibi, adada 1974'ten beri asker bulunduran TSK'nın da rızası önemli olmuştur. Kimi subayların plana karşı çıkan açıklamalarına rağmen,⁴⁴ hükümet adada çözümü desteklemiş ve Kıbrıs Türk halkının çoğunluğu ile birlikte Annan Planı'na referandumda olumlu yanıt verilmesini istemiştir. Ama beklenen çözüm Rum Kesimi'nin Nisan 2004'teki referandumda çoğunluk oyuyla planı reddetmesinden sonra gerçekleştirilememiştir.⁴⁵

AB üyeliği, Türkiye'nin bölgesinde değişen durumlar ve Türk-Amerikan ilişkilerindeki yeni dinamikler hem içeride hem de dışarıda reformları zaruri hale getirmiştir. Fakat uluslararası konjonktürdeki değişimler, olası AB üyeliği ve reformlar TSK'nın bazı kesimleri tarafından ulusal ve askeri çıkarlara tehdit olarak algılanmıştır. Örneğin Ağustos 2003'te dönemin MGK Genel Sekreteri Tuncer Kılınc görevini devrederken "7. AB Uyum Paketi ile MGK Genel Sekreterliği'nin işlevini yitirdiğini" savunmuş ve AB üyeliği için yapılan reformların "Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla bağdaşmadığını" belirtmiştir.⁴⁶ Benzer endişeler 2003 ve 2004'te Kara Kuvvetleri, Jandarma, Birinci Ordu ve Ege Ordu Komutanları tarafından da dile getirilmiştir.⁴⁷ Bazı yüksek rütbeli subaylara göre AB ve ABD ile ilişkiler ulusal çıkarları zedelediği için dış politika alanında yeni stratejiler belirlemek ve esaslı bir değişim gerçekleştirmek gerekmektedir. "Avrasyacı" olarak adlandırılan bu subaylara göre Batı ile ittifaktan uzaklaşmak, gerekirse NATO üyeliğinden çıkmak ve İran veya Rusya gibi yeni müttefiklerle işbirliği yapmak Türkiye'nin yeni stratejileri arasında olmalıydı.⁴⁸ Demirel'in de belirttiği gibi "Soğuk Savaş yıllarında çok küçük bir azınlık dışında tartışmasız şekilde kabul edilen ABD ve NATO yönelimli dış politika eksenini", Soğuk Savaş sonrası dönemde yerini bazı kesimler için yeni arayışlara bırakmıştır.⁴⁹ Sertlik

44 Özcan, "Facing the Waterloo in Diplomacy", s. 92-93.

45 Clement Dodd, "Constitutional Features of the UN Plan for Cyprus and Its Antecedents", *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 1, Mart 2005, s. 39-51.

46 'Org. Kılınc: 7. Uyum Paketi MGK'yı işlevsiz bıraktı..!', *Milliyet*, 25 Ağustos 2003, <http://www.milliyet.com.tr/2003/08/25/son/sontur46.html>, 28 Mayıs 2012.

47 Metin Heper, "The European Union, the Turkish Military and Democracy", *South European Society and Politics*, Cilt 10, Sayı 1, Nisan 2005, s. 38-39.

48 Özcan, "Facing the Waterloo in Diplomacy", s. 97-98.

49 Demirel, *2000'li Yıllarda Asker ve Siyaset*, s. 14.

yanlısı olarak nitelendirilebilecek bu kesimler arasında ayrıca askerin vesayetinin sürmesi ve hatta TSK’nın dini ve bölücü eylemlere karşı siyasete müdahale etmesi gerektiğine inananlar da vardı. Soğuk Savaş döneminde komünist tehdidi önlemek adına gerçekleştirilen darbelerle karşı Türkiye’nin Batılı müttefikleri ve NATO sessiz kalsa da, 2000’lerde askerin müdahalelerine Avrupa’dan da tepkiler gelmektedir. Dolayısıyla, sertlik yanlısı subayların TSK’nın siyasi rolünü devam ettirmesi gerektiği görüşüyle, Batı karşıtı geliştirdikleri tavır birbirleriyle uyum içinde olan stratejilerdir.

Sertlik yanlısı subaylar 2000’lerin başlarında seslerini duyursalar da TSK’nın genel çizgisi reformlara çok da fazla itiraz etmeyen ve Batılı müttefiklerle işbirliğine devam eden bir çizgi olmuştur. Bu ılımlı tavırda dönemin Genelkurmay Başkanı Hilmi Özkök’ün tutumu önemlidir. Fakat bu dönemde Özkök’ün TSK içindeki tek ılımlı subay olduğunu düşünmek yanıltıcı olur. Demirel’in de değindiği gibi “Özkök’ün yalnız olmadığını ve hiyerarşi silsilesi içinde...darbe karşıtı eğilimin daha aşağılarda da yankı bulduğu sonucunu çıkarmak herhalde yanlış olmayacaktır”.⁵⁰ Birçok gözlemcinin de belirttiği gibi 2000’lerin başlarında TSK, AB üyeliği için gereken ve askerin siyasi otonomisini de etkileyen reformlara destek vermiş veya en azından direnmemiştir.⁵¹ Bu tavır TSK’nın önemli bir kesiminde değerlerin değiştiğini ve askerin siyasi rolü ile ilgili tutumun yeniden yapılandırıldığını göstermektedir.

Bu dönemdeki tutum değişikliği ve reformlara verilen destek iki sebeple açıklanabilir. İlk olarak, AB’nin Türkiye’nin karşılaştığı bazı ekonomik ve siyasi problemleri çözebileceği inancı subaylar arasında hakim olmuştur. Bahsedilen dönemde AB üyeliğinin bugüne nazaran çok daha olası görüldüğü düşünülürse, bu inancın temelleri de daha iyi kavranabilir. Nitekim AB, İslami hareketleri ve Kürt bölücülüğünü dize getirebilecek ve Kıbrıs problemine çözüm üretebilecek bir mekanizma ve belki de tarafların üzerinde anlaşabilecekleri ortak bir amaç olarak algılanmıştır. Diğer bir ifadeyle, reformlar TSK’nın rolünü ve iç tehditlere karşı ülkeyi koruma ve kollama misyonunu değiştirecek olsa da, “bu büyük problemleri tek başına çözmeye çalışmanın bedeli” daha fazla gözükmüştür.⁵²

İkinci olarak, TSK’nın kendi için belirlediği “muhafız” ve “öncü” rolleri reform sürecinde birbirleriyle çelişmeye başlamıştır. TSK’nın genel bakış açısı ulusal bütünlük, egemenlik ve laiklik prensiplerini vurguladığı kadar “Batılılaşma”, “Avrupalılaşma” ve modernleşme gibi unsurların da altını çizmiştir.⁵³ Batılılaşma misyonunun TSK mensuplarının büyük bir kısmı tarafından içselleştirilmesinin kaynağı Cumhuriyet’in ilk yıllarına kadar dayanır. Fakat bu bağlamda NATO üyeliğini ve Soğuk Savaş döneminde Batı ittifakı içinde yer almanın getirdiği önemli düşünce yapısalını da unutmamak gerekir. Zira Soğuk Savaş döneminde silahlı kuvvetler “muhafız” ve “öncü” rollerini aynı anda uygulayabilmiştir. Fakat Soğuk Savaş sonrası uluslararası konjonktürün değişmesi ve Türkiye’nin

50 Ibid, s. 17.

51 Örneğin bkz. Ersel Aydın, Nibat Ali Özcan ve Doğan Akyaz, “The Turkish Military’s March toward Europe”, *Foreign Affairs*, Cilt 85, Sayı 1, Ocak/Şubat 2006, s. 77–90.

52 Ibid, s. 87.

53 Metin Heper ve Aylin Güney, “The Military and the Consolidation of Democracy: The Recent Turkish Experience”, *Armed Forces and Society*, Cilt 26, Sayı 4, Yaz 2000, s. 635–657.

AB adayı olması ile birlikte muhafız ve öncü roller birbirleriyle çelişmeye başlamıştır. Türkiye'nin AB üyeliğine öncülük etmek, muhafızlık rolünden vazgeçmeyi zorunlu kılmıştır.⁵⁴ TSK'nın çıkarlarını koruma adına reformlara karşı gelmek, Batılılaşma hedefinden sapmak, o güne kadar devam ettirilen söylemi hiçe saymak ve geçmişteki darbelerin sebeplerine ve askerinin bir başka misyonuna ters düşmek demektir.⁵⁵ Benzer bir şekilde, tutarsızlık doğuracağı için bazı subayların dile getirmiş olduğu ABD, Avrupa ve NATO dışında ittifaklar arama seçeneği de TSK için anlamlı bir alternatif değildir. Böylesine bir politika değişikliği silahlı kuvvetlerin itibarının tamamen kaybolmasına yol açacaktır. Dolayısıyla, reformlara karşı çıkmak uzun vadede TSK'nın çıkarlarını daha da çok zedeleyebilecek niteliktedir.

Kısaca özetlemek gerekirse, 1999'dan itibaren gerçekleştirilen reformların hayata geçirilmesinde TSK mensuplarının önemli bir kısmında gözlemlenebilecek bir tutum değişiminin de etkisi büyük olmuştur. AB adaylık süreci, toplumun TSK'nın siyasi rolüne yaklaşımındaki farklılaşma, uluslararası ve bölgesel konjonktür bu değişimin ana sebepleridir. Askerler arasındaki algı ve tutum değişiminin sonucu ise sivil-asker illiklerindeki reformlardır. Subaylar arasında böylesine bir değişim söz konusu olmasaydı, sivil-asker ilişkilerinin dönüşümüne engel teşkil edebilecek müdahaleler söz konusu olabilirdi. Fakat bu tarz bir girişimin özellikle Genelkurmay Başkanlığı ve daha sonra TSK'nın birçok başka üyesi, toplumun çoğunluğu, AB ve NATO tarafından tepkiyle karşılaşacağı da aşıkardır.

Darbe İddiaları ve Davaları

2007'den sonra gerçekleştirilen sivil-asker ilişkileri alanındaki reformların sebepleri arasında Ergenekon ve Balyoz darbe iddialarını da göstermek gerekir. Bu soruşturmalar AKP hükümetinin elini güçlendirmiş ve pratikte gerçekleştirilen bir kısım değişikliğin önünü açmıştır.⁵⁶ Kronolojik olarak bakıldığında 1999-2005 arasında birçok reform yasası çıkarılmış ama 2000'lerin ortalarında değişiklikler hız kesmiştir. 2007'de başlayan Ergenekon soruşturmasını takip eden dönemde ise reformlar tekrar gündeme gelmiştir. Bu süreçte 2007 Cumhurbaşkanlığı krizi ve toplumun Genelkurmay Başkanlığı web sitesinde yayınlanan mesaja verdiği tepki de muhakkak önemli roller oynamıştır. Ama bu faktörlerle birlikte Ergenekon ve Balyoz davalarının sonuçlarını da irdelemek gerekir. Zira bu davalar hükümetin elini güçlendirmiştir. Örneğin 2010 ve 2011 YAŞ toplantıları öncesi çıkan krizler ve bunların hükümetin istediği şekilde çözümlenmesi, haklarında "darbe girişiminde bulunma" iddiası ile dava açılmış askeri personelin atamalarını ilgilendirdiği için doğrudan doğruya bu davaların neticesidir.

54 Ümit Cizre, "Problems of Democratic Governance of Civil-Military Relations in Turkey and the European Union Enlargement Zone", *European Journal of Political Research*, Cilt 43, Sayı 1, Ocak 2004, s. 107-108; Ünlü Bilgiç, "The Military and Europeanization Reforms in Turkey", s. 817.

55 Aydın, Özcan ve Akyaz, "The Turkish Military's March toward Europe", 77-90; Zeki Sarıgil, "Europeanization as Institutional Change: The Case of the Turkish Military", *Mediterranean Politics*, Cilt 12, Sayı 1, Mart 2007, s. 48.

56 Ümit Cizre ve Joshua Walker, "Conceiving the New Turkey after Ergenekon", *International Spectator*, Cilt 45, Sayı 1, Mart 2010, s. 92-95.

Daha henüz 2000’li yılların başında TSK içinde bazı kesimlerin AKP hükümetini devirme amaçlı bir darbe hazırlığı içinde olduğu ileri sürülmüştür.⁵⁷ Bu iddialar emekli Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Özden Örneke’ye ait olduğu ileri sürülen günlükler ile *Sarıkoz ve Ayışığı* adlı darbe planlarının Mart 2007’de *Nokta* dergisinde yayınlanmasından sonra daha da artmıştır.⁵⁸ İleriki yıllarda ise *Eldiven, İrtica ile Mücadele Eylem Planı, Kafes* gibi başka darbe planları da ortaya atılmıştır.⁵⁹ Tüm bu iddiaları da içeren Ergenekon soruşturması sonucunda içlerinde çeşitli rütbelere emekli ve muvazzaf asker, gazeteci ve akademisyenin de bulunduğu 300’den fazla kişi hakkında Ekim 2008’den Mart 2012’ye kadar 15 ayrı dava açılmıştır.⁶⁰ İddialara göre zanlılar kamuoyunu ve medyayı kışkırtmak amacı ile azınlık gruplarına saldırılar düzenlemek, Yunanistan ile savaş başlatmak, hükümet aleyhinde protesto gösterileri düzenlemek, bomba patlatmak veya siyasi liderler ve aydınlara karşı suikasta girişmek gibi çeşitli psikolojik savaş ve sahte bayrak operasyonları düzenlemeyi planlamışlardır. Bu planlarla, ülke içinde kargaşa ortamı yaratarak TSK’nın darbe gerçekleştirmesi için uygun zemini hazırlamak amaçlanmıştır.⁶¹ Her ne kadar darbe planlarının birbirleriyle bağlantısı açık olmasa da, tümünün ardında Ergenekon adlı bir gizli örgütün olduğundan şüphe edilmiştir.⁶² Nisan 2012’de “İnternet Andıcı” olarak anılan ve Genelkurmay Başkanlığı tarafından AKP hükümetini yıpratmak amacıyla kurulduğu iddia edilen web siteleri hakkında açılan dava 2. Ergenekon davası ile birleştirilmiştir.⁶³ 2010’da Balyoz adlı başka bir darbe girişimi iddiası daha ileri sürülmüş ve Aralık’ta 200 civarında emekli ve muvazzaf TSK mensubuna karşı ayrı bir dava süreci başlatılmıştır.⁶⁴

57 Örneğin 23 Mayıs 2003’te *Cumhuriyet* gazetesinin manşetten duyurduğu ve Mustafa Balbay tarafından kaleme alınan “Genç Subaylar Tedirgin” haberi yayınlandığı tarihte ve sonrasında çeşitli spekülasyonlara sebep olmuştur.

58 ‘İçinden İki Darbe Girişimi Geçen Günlük’, *Radikal*, 29 Mart 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=216922>, 29 Ağustos 2012.

59 Bu darbe iddiaları ilk olarak *Taraf* gazetesinin haberleri ile ortaya çıkmıştır. Bkz. ‘Kod Adı Eldiven: Ergenekon’un Üçüncü Darbe Planı’, *Taraf*, 07 Temmuz 2008, s. 1; ‘AKP ve Gülen’i Bitirme Planı’, *Taraf*, 12 Haziran 2009, s. 1; ‘Kod Adı Kafes’, *Taraf*, 19 Kasım 2009, s. 1.

60 ‘318 sanık hakkında 15 iddianame hazırlandı’, *Hürriyet*, 5 Mart 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/17189193.asp?gid=0&csrid=0&coid=0&l=1>, 31 Mayıs 2012.

61 ‘Tarihi Dava Başlıyor’, *Milliyet*, 20 Ekim 2008, <http://gundem.milliyet.com.tr/tarihi-dava-basliyor/guncel/gundemdetay/20.10.2008/1005374/default.htm>, 29 Ağustos 2012.

62 Ergenekon örgütünün Soğuk Savaş yıllarında Sovyetler Birliği’nden gelebilecek bir işgale karşı ABD destekli ve İtalya başta olmak üzere birçok NATO ülkesinde kurulmuş olan direniş örgütlerinin benzeri bir yapının kalıntısı olduğu iddia edilmiştir. Batı ittifakı ve Ergenekon örgütü arasında kurulan böyle bir bağlantı için bkz. Ali Bayramoğlu, ‘İstanbul’da bir savcı, Gladyo, Ergenekon...’, *Yeni Şafak*, 26 Nisan 2008, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=10579&cy=AliBayramoglu>, 30 Mayıs 2012; ‘Gladyo-Ergenekon yol kardeşliği’, *Radikal*, 12 Ağustos 2008, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=893195&Date=13.08.2008&CategoryID=77>, 30 Mayıs 2012.

63 ‘İnternet Andıcı, 2’nci Ergenekon davasıyla birleşti’, *Sabah*, 6 Nisan 2012, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/04/06/internet-andici-2nci-ergenekon-davasiyla-birlesti>, 29 Ağustos 2012.

64 ‘En Tarihi Dava’, *Sabah*, 16 Aralık 2010, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/12/16/60_general_ve_amiral_hkim_karsisina_cikiyor, 29 Ağustos 2012.

Eylül 2012’de Özel Yetkili İstanbul 10. Ağır Ceza Mahkemesi Balyoz davasından yargılanan 325 sanığı suçlu bulmuştur.⁶⁵ Ağustos 2013 tarihinde ise Özel Yetkili İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesi Ergenekon davasına ait kararlarını açıklamış ve 275 sanıktan 31’i darbe girişiminde bulunmaktan, 11’i Ergenekon örgütünün lideri olmaktan ve 194’ü örgütün üyesi olmak veya yardım etmekten çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır.⁶⁶ Ancak Ergenekon davasında mahkemenin gerekçeli kararını uzun bir süre açıklamaması nedeniyle Mart 2014’te Anayasa Mahkemesi tutuklu bulunan eski Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ’un hak ve hürriyetlerinin ihlal edildiği kararına varmıştır. Özel yetkili mahkemelerin kaldırılması ve tutukluluk sürelerinin 5 yıla sınırlandırılması ilgili yasa değişikliğinden sonra Ergenekon sanıklarından bir kısmı da cezaevinden çıkmıştır.⁶⁷ Nisan 2014’te gerekçeli karar nihayet yazılmış ve temyiz süreci başlamıştır.⁶⁸ Balyoz davasında ise Haziran 2014’te Anayasa Mahkemesi sanıklarının haklarının ihlal edildiğine karar vermiş ve tüm sanıklar tahliye edilirken yargılamanın yenilenmesi gündeme gelmiştir.⁶⁹

Görüldüğü gibi, her iki davada da süreçler karmaşık bir şekilde devam etmektedir. Elbette zan altında olan sanıkların bir kısmı veya tamamı beraat edebilir. Dolayısıyla dava süreçleri devam ederken kişilerin durumları ile ilgili yorum yapmak mümkün değildir. Fakat sürecin kısa vadede sonuçlarına kısaca değinilebilir. Örneğin, Temmuz 2012 itibarıyla yargılama kararı çıkan TSK personelinin sayısı 400 kişiyi aşmış ve Cumhuriyet tarihinde benzeri olmayan boyutlara ulaşmıştır.⁷⁰ Gözaltında olan muvazzaf general ve amirallerin sayıları Genelkurmay karargâhındakileri ve TSK’nın herhangi bir birimindekileri geçmiştir.⁷¹ Benzer şekilde “İnternet Andıcı” iddiası kapsamında ilk defa Genelkurmay Başkanlığı görevini üstelenmiş bir orgeneral tutuklanmıştır. Dava sonuçları ne olursa olsun 2007 yılından 2012 yılına kadar geçen zaman sürecinde, bu davaların TSK’nın siyasi otonomisinde, vesayet rolünde ve sivil-asker ilişkilerinde ne gibi değişikliklere yol açmış olacağı ortadadır.

Bu dönemde darbe iddiaları ayrıca yukarıda değinilen ve sivil-asker ilişkilerindeki dönüşüme sebep olan diğer faktörleri de etkilemiştir. Toplumda değişen askerin siyasi rolüne ilişkin algı, davalar neticesinde farklı bir boyuta taşınmıştır. Bu gelişmelerle birlikte TSK’nın vesayeti de kamuoyunda giderek artan boyutlarda tartışılmaya başlanmıştır.

65 ‘Cezada da Balyoz... Tahliye Yok’, *Hürriyet*, 22 Eylül 2012, s. 26

66 ‘Ergenekon’un Aritmetiği’, *Radikal*, 07 Ağustos 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/ergenekonun_aritmetigi-1145180, 22 Ağustos 2014.

67 Gökçer Tahincioğlu, “Bundan Sonra Ne Olacak? Dosya İncelemesi Uzun Zaman Alacak”, *Milliyet*, 12 Mart 2014, <http://www.milliyet.com.tr/dosya-incelemesi-uzun-zaman-alacak/gundem/ydetay/1850358/default.htm>, 22 Ağustos 2014.

68 ‘Ergenekon’da Temyiz Süreci Başlıyor’, *Hürriyet*, 14 Ağustos 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27000949.asp>, 22 Ağustos 2014.

69 ‘Balyoz’da Herkes Serbest Bırakıldı’, *Milliyet*, 19 Haziran 2014, <http://www.milliyet.com.tr/balyoz-da-herkes-serbest-gundem-1899905/>, 22 Ağustos 2014.

70 ‘TSK’nın 404 Mensubu Yargılanıyor’, *CNN Türk*, 31 Temmuz 2012, <http://www.cnntrk.com/2012/turkiye/07/31/tsknin.404.mensubu.yargilaniyor/671051.0/index.html>, 29 Ağustos 2012.

71 ‘Hasdal Ordusu’, *Milliyet*, 1 Haziran 2011, s. 16.

tır. Darbe iddialarını ve yargı sürecini eleştirenler yanında AKP hükümetini destekleyen ve/veya liberal görüşlere sahip olan bazı gruplar, özellikle askerin siyasetteki rolünü sınırlandıracağı düşüncesiyle davalara destek vermişlerdir.⁷² Laiklik konusunda hassasiyet gösteren kimi gruplar da davalarla ilgili önemli soruları gündeme getirmişlerdir.⁷³ Hem Balyoz hem Ergenekon iddianamelerinin ortaya koyduğu delilleri gerçekçi bulmayanlar, bu delillerin toplanış biçimini kınayanlar ve uzun tutukluluk süreleri ile koşullarını eleştirenler olmuştur.⁷⁴ Bununla birlikte Ergenekon örgütüne üye olduğu iddia edilen kişilerin farklı çevrelerden gelmeleri ve farklı siyasi görüşlere sahip olmaları da kuşku yaratmıştır. Sanıkların tek ortak noktalarının AKP hükümetine karşı gelmek olduğu iddia edilmiştir.⁷⁵ Bu da davaların asıl amacının darbe girişimlerini önleyerek demokrasiyi güçlendirmek değil, AKP muhaliflerini ortadan kaldırarak otoriter bir sisteme geçmek olduğu kuşkusunu doğurmuştur. Bu tarz görüşler kimi zaman CHP ve MHP gibi muhalefet partileri tarafından da dile getirilmiştir.⁷⁶

Bu davaları eleştiren veya destekleyen kesimler birbirlerine birçok konuda ters düşseler de, her iki grup da askeri darbelerle karşıdır ve her ikisi için de ana amaç demokrasinin güçlendirilmesidir. Bu açıdan bakıldığında darbe iddiaları ve davalarının Türkiye’de askerin siyasi rolüne ilişkin yeni bir tartışma ortamı doğurarak, sivil-askeri ilişkilerinin dönüşümünde etkili olduğu açıktır.

Sonuç

Tarihinde darbeler ve askeri müdahaleler bulunan Türkiye’de, silahlı kuvvetlerin otonomisinin azaltılması ve sivil-asker ilişkilerindeki dönüşüm kuşkusuz demokrasinin geleceği için büyük önem taşımaktadır. 1999’dan itibaren gerçekleştirilen yasal reformlar ve TSK’yı denetim ve kontrol altında tutmak için sivillerin uygulamada gelenekleri değiştiren adımlar atmış olmaları demokrasi için olumlu süreçlerdir. Bu dönüşüm sonucunda TSK’nın iç güvenliği sağlamadaki rolü azalmış, hukuki sistem içindeki yetkileri daraltılmış, savunma harcamaları ve bütçe denetiminde dokunulmazlık statüsü yıkılmış ve Genelkurmay

72 Örneğin *Taraf* gazetesi ve köşe yazarları Ergenekon davasına konu olan darbelerin bir kısmını ve Balyoz planı iddiasını ortaya çıkartarak sürece arka çıkmışlardır.

73 Bu görüşlere sahip yazı örnekleri için *Sözcü* gazetesine ve köşe yazarlarına bakılabilir.

74 Ergenekon soruşturması ve iddianameler ile ilgili eleştirel bir bakış açısı için bkz. Gareth Jenkins, “Between Fact and Fantasy: Turkey’s Ergenekon Investigation”, *Silk Road Paper*, Ağustos 2009, <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/silkroadpapers/0908Ergenekon.pdf>, 21 Temmuz 2010.

75 Dava ve soruşturma ile ilgili eleştirilerin bir derlemesi için bkz. Akın H. Ünver, “Turkey’s ‘Deep State’ and the Ergenekon Conundrum”, *The Middle East Institute Policy Brief*, 23 Nisan 2009, s. 12-14.

76 CHP ve MHP liderlerinin görüşlerine örnek olarak sırasıyla bkz. ‘Muhالیf Olmanın Bedeli Silivri Toplama Kampı’, *Milliyet*, 10 Kasım 2011, <http://siyaset.milliyet.com.tr/-muhالیf-olmanın-bedeli-silivri-toplama-kampi-/siyaset/siyasetdetay/10.11.2011/1460982/default.htm>, (30 Ağustos 2012); ve ‘Bahçeli’den Erdoğan’a Balyoz Eleştirisi’, *Radikal*, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1040065&CategoryId=78&Rdkr ef=1>, 30 Ağustos 2012.

Başkanı atamaları gibi yüksek rütbeli subayların terfileri ile ilgili kararlarda bağımsızlıkları kırılmıştır. Elbette sivil-asker ilişkilerinin dönüşümü sona ermemiştir ve demokratikleşme için yasal değişikliklere devam edilmesi gerektiği gibi reformların askerler, siyasetçiler, bürokrasi, medya ve sivil toplum kuruluşlarınca da içselleştirilmesi gerekmektedir. Bu tarz tutumsal değişiklikler uzun bir süre alacaktır, ama on beş sene içinde hem yasal çerçevede hem de uygulama da önemli bir dönüşüm yaşandığı ortadadır.

Bu dönüşümün sebeplerini dış ve iç kaynaklı olarak ayırmak gerekirse, Türkiye'nin AB adaylığını ilk dış neden olarak ortaya koymak gerekir. AB üyeliği ve Kopenhag kriterlerini yerine getirmek amaçlı çıkartılan Uyum Paketleri ve Anayasa ve kanunlarda yapılan değişiklikler sürece ilk ivmeyi veren faktörlerdir. Ama 2006'dan sonra Türkiye'nin AB üyesi olma olasılığı ciddi oranda azalmış, üye ülkelerin bir kısmında Türkiye'ye karşı açık bir tavır ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, bu tarihten sonra yapılan reformlarda AB'yi bir sebep olarak düşünmemek gerekir. Benzer şekilde, NATO'nun günümüzdeki sivil-asker ilişkilerine etkisi ile ilgili direk bir sebep-sonuç çıkarımı yapmak zordur. NATO üyeliği çerçevesinde askerler arasında hakim olan ve Türkiye için biçilen Batılılaşma amacı ve bu misyonun reform sürecine duyulan tepkileri azaltması NATO'nun uzun vadeli katkılarından. Ayrıca Soğuk Savaş sonrasında tüm NATO üye ülkeleri için değişen uluslararası konjonktür ve bu bağlamda askerin ülke savunmasındaki rolünün farklılaşması da unutulmaması gereken etkilere sahiptir. Özetle ifade etmek gerekirse, NATO üyeliği sivil-asker ilişkilerinin dönüşümüne sebep olan faktörleri uzun vadede ve dolaylı olarak desteklemiştir.

Sivil-asker ilişkilerinin yurtiçi kaynaklı nedenleri ise iki başlık altında toplanabilir. Toplumda giderek değişen algı silahlı kuvvetlerin ne koşulda olursa olsun siyasete müdahale etmemesi yönündedir. Bunu demokratik prensipler çerçevesinde savunanlar olduğu kadar bu tarz müdahalelerin "geri teptiği" ve beklenen sonuçları vermediğini iddia eden kesimler de vardır. TSK bünyesinde de benzer sebeplerle subayların önemli bir kısmında değişen bir algı ve tutum mevcuttur. Ayrıca Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası konjonktür sebebiyle askeri müdahalelerin mümkün olmadığı ve reformlara karşı çıkmanın TSK'nın önemle üzerinde durduğu Batılılaşma amacına ters düşeceği inancı subay teşkilatı içinde yankı bulmaya başlamıştır. Elbette bu tarz bir düşünce hemen bütün TSK mensuplarında hakim olmamıştır. Askerin siyasi rolünün devam etmesi gerektiğine inandığı düşünülen askerlerin varlığı 2007 Cumhurbaşkanlığı krizi ve sonrasında ortaya atılan darbe iddiaları ile gündeme gelmiştir. Fakat her iki olay da başlı başına incelenmesi gereken, hem toplum hem de TSK içindeki algı değişikliğini pekiştiren süreçlerdir. Bu bağlamda hem iç hem dış kaynaklı sebepler sivil-asker ilişkileri alanında verimli döngüler yaratarak uzun zamana yayılmış reformların geçmişi ve geleceğini açıklamaktadır.

Kaynakça

- ‘318 sanık hakkında 15 iddianame hazırlandı’, *Hürriyet*, 5 Mart 2011, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/17189193.asp?gid=0&srld=0&coId=0&cl=1>, 31 Mayıs 2012.
- Akay, Hale, “Avrupa Birliği: Güvenlik ve Sivil-Asker İlişkileri”, Ali Bayramoğlu and Ahmet İnsel (der.), *Almanak Türkiye 2006–2008: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim* içinde, İstanbul: TESEV Yayınları, 2010, s. 82–96.
- ‘AKP ve Gülen’i Bitirme Planı’, *Taraf*, 12 Haziran 2009, s. 1.
- Aydın-Düzgüt, Senem ve Yaprak Gürsoy, “Turkey: The Counterintuitive Transition of 1983”, Kathryn Stoner and Michael McFaul (der.), *Transitions to Democracy: A Comparative Perspective* içinde, Baltimore, The Johns Hopkins University Press, 2013, s. 290-315.
- Aydınlı, Ersel, “A Paradigmatic Shift for the Turkish Generals and an End to the Coup Era in Turkey”, *Middle East Journal*, Cilt 63, Sayı 4, 2009, s. 581-596.
- Aydınlı, Ersel, Nibat Ali Özcan ve Doğan Akyaz, “The Turkish Military’s March toward Europe”, *Foreign Affairs*, Cilt 85, Sayı 1, Ocak/Şubat 2006, s. 77–90.
- ‘Balyoz’da Herkes Serbest Bırakıldı’, *Milliyet*, 19 Haziran 2014, <http://www.milliyet.com.tr/balyoz-da-herkes-serbest-gundem-1899905/>, 22 Ağustos 2014.
- ‘Bahçeli’den Erdoğan’a Balyoz Eleştirisi’, *Radikal*, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalIDetayV3&ArticleID=1040065&CategoryID=78&Rdkref=1>, 30 Ağustos 2012.
- Baran, Zeyno, “Turkey Divided”, *Journal of Democracy*, Cilt 19, Sayı 1, Ocak 2008, s. 55–69.
- Bayramoğlu, Ali, ‘İstanbul’da bir savcı, Gladyo, Ergenekon...’, *Yeni Şafak*, 26 Nisan 2008, <http://yenisafak.com.tr/yazarlar/?i=10579&y=AliBayramoglu>, 30 Mayıs 2012.
- ‘Çağlayan’daki Ne Şeriat Ne Darbe Sloganı Toplumun Sesi’, *Hürriyet*, 02 Mayıs 2007, <http://www.milliyet.com.tr/2007/05/02/ekonomi/aeko.html>, 26 Mayıs 2012.
- ‘Cezada da Balyoz... Tahliye Yok’, *Hürriyet*, 22 Eylül 2012, s. 26.
- Cizre, Ümit, “Problems of Democratic Governance of Civil–Military Relations in Turkey and the European Union Enlargement Zone”, *European Journal of Political Research* Cilt 43, Sayı 1, Ocak 2004, s. 107-125.
- Cizre, Ümit ve Joshua Walker, “Conceiving the New Turkey after Ergenekon”, *International Spectator*, Cilt 45, Sayı 1, Mart 2010, s. 89-98.
- Çarkoğlu, Ali ve Ersin Kalaycıoğlu, *The Rising Tide of Conservatism in Turkey*, New York, Palgrave Macmillan, 2009.
- Demirel, Tanel, *2000’li Yıllarda Asker ve Siyaset: Kontrollü Değişim ile Statüko Arasında Türk Ordusu*, Ankara, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA), 2010.
- Desch, Michael, *Civilian Control of the Military: The Changing Security Environment*, Baltimore ve Londra, The Johns Hopkins University Press, 1999.
- Dodd, Clement, “Constitutional Features of the UN Plan for Cyprus and Its Antecedents”, *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 1, Mart 2005, s. 39–51.
- ‘En Tarihi Dava’, *Sabah*, 16 Aralık 2010, http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/12/16/60_general_ve_amiral_hkim_karsisina_cikiyor, 29 Ağustos 2012.

- 'Ergenekon'da Temyiz Süreci Başlıyor', *Hürriyet*, 14 Ağustos 2014, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27000949.asp>, 22 Ağustos 2014.
- 'Ergenekon'un Aritmetiği', *Radikal*, 07 Ağustos 2013, http://www.radikal.com.tr/turkiye/ergenekonun_aritmetigi-1145180, 22 Ağustos 2014.
- Feaver, Peter D., "The Civil–Military Problematique: Huntington, Janowitz, and the Question of Civilian Control", *Armed Forces and Society*, Cilt 23, Sayı 2, Kış 1996, s. 149–178.
- Forster, Anthony, Timothy Edmunds ve Andrew Cottey, "Introduction: The Professionalisation of Armed Forces in Postcommunist Europe", Anthony Forster, Timothy Edmunds ve Andrew Cottey (der.), *Challenge of Military Reform in Postcommunist Europe: Building Professional Armed Forces* içinde, Gordonsville, Palgrave Macmillan, 2003, s. 1-16.
- 'Genç Subaylar Tedirgin', *Cumhuriyet*, 23 Mayıs 2003, s. 1.
- 'Genelkurmay'dan Çok Sert Açıklama', *Hürriyet*, 29 Nisan 2007, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/6420961.asp?gid=180>, 26 Mayıs 2012.
- 'Gladyo-Ergenekon yol kardeşliği', *Radikal*, 12 Ağustos 2008, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=893195&Date=13.08.2008&CategoryID=77>, 30 Mayıs 2012.
- Gürsoy, Yaprak, "Civilian Support and Military Unity in the Outcome of Turkish and Greek Interventions", *Journal of Political and Military Sociology*, Cilt 27, Sayı 1, Yaz 2009, s. 47-75.
- Gürsoy, Yaprak, "From Tutelary Powers & Interventions to Civilian Control: an Overview of Turkish
- Civil-Military Relations since the 1920s", Carmen Rodriguez, Antonio Avalos, Hakan Yılmaz ve Ana I. Planet (der.), *Turkey's Democratization Process* içinde, Londra ve New York, Routledge, 2013, s. 253-273.
- Gürsoy, Yaprak, "The Changing Role of the Military in Turkish Politics: Democratization Through Coup Plots?", *Democratization*, Cilt 19, Sayı 4, Ağustos 2012, s. 735-760.
- Gürsoy, Yaprak, "The Final Curtain for the Turkish Armed Forces? Civil-Military Relations in View of the 2011 General Elections", *Turkish Studies*, Cilt 13, Sayı 2, Haziran 2012, 191-211.
- Gürsoy, Yaprak, "The Impact of EU-Driven Reforms on the Political Autonomy of the Turkish Military", *South European Society and Politics*, Cilt 16, Sayı 2, Haziran 2011, s. 293-308.
- Gürsoy, Yaprak, "Turkish Public Attitudes Toward the Military and Ergenekon: Consequences for the Consolidation of Democracy", *Working Paper Sayı 5 EU/5/2012*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi, Avrupa Birliği Enstitüsü, 2012.
- 'Hasdal Ordusu', *Milliyet*, June 1, 2011, p. 16.
- Heper, Metin, "The European Union, the Turkish Military and Democracy", *South European Society and Politics*, Cilt 10, Sayı 1, Nisan 2005, s. 33-44.
- Heper, Metin, "The Justice and Development Party Government and the Military in Turkey", *Turkish Studies*, Cilt 6, Sayı 2, Haziran 2005, s. 215-231.
- Heper, Metin ve Aylin Güney, "The Military and the Consolidation of Democracy: The Recent Turkish Experience", *Armed Forces and Society*, Cilt 26, Sayı 4, Yaz 2000, s. 619-642.

- Huntington, Samuel P. *The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations*, Cambridge ve Londra, The Belknap Press of Harvard University Press, 1985.
- ‘Hükümet Genelkurmay Açıklamasını Değerlendirdi’, *Hürriyet*, 28 Nisan 2007, <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=6424353>, 26 Mayıs 2012.
- ‘İçinden İki Darbe Girişimi Geçen Günlük’, *Radikal*, 29 Mart 2007, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=216922>, 29 Ağustos 2012.
- ‘İnternet Andıcı, 2’nci Ergenekon davasıyla birleşti’, *Sabah*, 6 Nisan 2012, <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/04/06/internet-andici-2nci-ergenekon-davasiyla-birlesti>, 29 Ağustos 2012.
- Janowitz, Morris, *The Professional Soldier: A Social and Political Portrait*, New York, The Free Press, 1960.
- Jenkins, Gareth “Between Fact and Fantasy: Turkey’s Ergenekon Investigation”, *Silk Road Paper*, Ağustos 2009, <http://www.silkroadstudies.org/new/docs/silkroadpapers/0908Ergenekon.pdf>, 21 Temmuz 2010.
- Karaosmanoğlu, Ali L., “Silahlı Kuvvetler ve Demokrasi”, *Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi*, Rapor No: 33, İstanbul, Bilgesam Yayınları, 2011.
- ‘Kod Adı Eldiven: Ergenekon’un Üçüncü Darbe Planı’, *Taraf*, 07 Temmuz 2008, s. 1.
- ‘Kod Adı Kafes’, *Taraf*, 19 Kasım 2009, s. 1.
- Lerner, Daniel ve Richard D. Robinson, “Swords and Ploughshares: The Turkish Army as a Modernizing Force”, *World Politics*, Cilt 13, Sayı 1, Ekim 1960, s. 19-44.
- Moskos, Charles C., “Toward a Postmodern Military: The United States as a Paradigm”, Charles C. Moskos, John Allen Williams ve David R. Segal (der.), *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War* içinde, New York ve Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 14-31.
- Moskos, Charles, C. John Allen Williams, and David R. Segal, ‘Armed Forces after the Cold War’, Charles C. Moskos, John Allen Williams, and David R. Segal (der.), *The Postmodern Military: Armed Forces after the Cold War* içinde, New York ve Oxford: Oxford University Press, 2000, s. 1-13.
- ‘Muhafif Olmanın Bedeli Silivri Toplama Kampı’, *Milliyet*, 10 Kasım 2011, <http://siyaset.milliyet.com.tr/-muhafif-olmanin-bedeli-silivri-toplama-kampi-/siyaset/siyasetdetay/10.11.2011/1460982/default.htm>, 30 Ağustos 2012.
- Müftüler Baş, Meltem ve Yaprak Gürsoy, “Is There a Europeanization of Turkish Foreign Policy?: An Addendum to the Literature on EU Candidates”, *Turkish Studies*, Cilt 11, Sayı 3, Eylül 2010, s. 405-427.
- Narlı, Nilüfer, “EU Harmonisation Reforms, Democratisation and a New Modality of Civil-Military Relations in Turkey”, Manas Chatterji (der.), *Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos (Contributions to Conflict Management, Peace Economics and Development, Volume 12)* içinde, Bingley, Emerald Group Publishing Limited, 2009, s. 433-472.
- ‘NATO Designated Turkey Coup as Internal Matter’, *Los Angeles Times*, 12 Eylül 1980, s. A2.
- ‘Org. Kılınç: 7. Uyum Paketi MGK’yı işlevsiz bıraktı..!’, *Milliyet*, 25 Ağustos 2003, <http://www.milliyet.com.tr/2003/08/25/son/sontur46.html>, 28 Mayıs 2012.

- Özcan, Gencer, "Facing the Waterloo in Diplomacy: Turkey's Military in the Foreign Policy-Making Process", *New Perspectives on Turkey*, Cilt 40, Bahar 2009, s. 85-104.
- Özel, Soli, "Turkey at the Polls: After the Tsunami", *Journal of Democracy* Cilt 14, Sayı 2, Nisan 2003, s. 80-94.
- Özkök: Kıbrıs'ta Beş İtirazımız Var', *Radikal*, 19 Ekim 2003, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=92520>, 25 Mayıs 2012.
- Park, Bill, "Defence Transformation and Internal Security: The Turkish Experience", Timothy Edmunds ve Marjan Malešič (der.), *Defence Transformation in Europe: Evolving Military Roles* içinde, Amsterdam, IOS Press, 2005, s. 91-101.
- Pion-Berlin, David, "Military Autonomy and Emerging Democracies in South America", *Comparative Politics*, Cilt 25, Sayı 1, Ekim 1992, s. 83-102.
- Sarıgil, Zeki, "Europeanization as Institutional Change: The Case of the Turkish Military", *Mediterranean Politics*, Cilt 12, Sayı 1, Mart 2007, s. 39-57.
- Stepan, Alfred, *Rethinking Military Politics: Brazil and the Southern Cone*, Princeton, Princeton University Press, 1988.
- Şahin, Bahar, "Türkiye'nin Avrupa Birliği Uyum Süreci Bağlamında Kürt Sorunu: Açılımlar ve Sınırlar", Ayhan Kaya ve Turgut Tarhanlı (der.), *Türkiye'de Çoğunluk ve Azınlık Politikaları: AB Sürecinde Yurttaşlık Tartışmaları* içinde, İstanbul, TESEV Yayınları, 2005, s. 72-100.
- Şatana, Nil, "Transformation of the Turkish Military and the Path to Democracy", *Armed Forces and Society*, Cilt 34, Sayı 3, Bahar 2008, s. 357-388.
- Tahincioğlu, Gökçer, "Bundan Sonra Ne Olacak? Dosya İncelemesi Uzun Zaman Alacak", *Milliyet*, 12 Mart 2014, <http://www.milliyet.com.tr/dosya-incelemesi-uzun-zaman-alacak/gundem/ydetay/1850358/default.htm>, 22 Ağustos 2014.
- 'Tarihi Dava Başlıyor', *Milliyet*, 20 Ekim 2008, <http://gundem.milliyet.com.tr/tarihi-dava-basliyor/guncel/gundemdetay/20.10.2008/1005374/default.htm>, 29 Ağustos 2012.
- 'TSK'nın 404 Mensubu Yargılanıyor', *CNN Türk*, 31 Temmuz 2012, <http://www.cnnturk.com/2012/turkiye/07/31/tsknin.404.mensubu.yargilaniyor/671051.0/index.html>, 29 Ağustos 2012.
- Turan, İlter, "Unstable Stability: Turkish Politics at the Crossroads?", *International Affairs*, Cilt 83, Sayı 2, 2007, s. 319-338.
- 'Türkiye'de Silahlı Kuvvetler ve Toplum: Anket Sonuçları', İstanbul Bilgi Üniversitesi, <http://bilgi.edu.tr/tr/haberler-ve-etkinlikler/haber/536/turkiyede-silahl-kuvvetler-ve-toplum-anket-sonuclar/>, 26 Mayıs 2012.
- Ulusoy, Kıvanç, "Turkey's Reform Efforts Reconsidered, 1987-2004", *Democratization*, Cilt 14, Sayı 3, Haziran 2007, s. 472-490.
- Ünver, Akın H., "Turkey's 'Deep State' and the Ergenekon Conundrum", *The Middle East Institute Policy Brief*, 23 Nisan 2009.
- Zaverucha, Jorge, "The Degree of Military Political Autonomy During the Spanish, Argentine and Brazilian Transitions", *Journal of Latin American Studies*, Cilt 25, Sayı 2, Mayıs 1993, s. 283-299.

Summary

Since 1999 Turkish civil-military relations have gone through a transformation due to several constitutional and institutional changes. The Turkish Armed Forces, which was independent of civilian oversight, had prerogatives and used veto powers over political matters, lost a significant amount of their authority in the last 15 years. The changes diminished the role of the military in providing internal security, increased the powers of the civilians in overseeing the military budget, curtailed the jurisdiction of the military courts over civilians, and finally gave more authority to civilians in senior level military promotions. Although there is still room for improvement, with these amendments, Turkish civil-military relations were put on a democratic footing.

The contribution of NATO to the transformation of civil-military relations was indirect. The long-term influence of NATO was generating the predominant view among officers that the main goal of Turkey was Westernization. The belief in this mission, which took shape within the framework of NATO membership, curbed the reactions of many officers when the reform process began. Moreover, in the aftermath of the Cold War, the international context got altered for all NATO members, making old threats, such as communism, obsolete. New regional and relatively small scale threats became more pronounced and peace-keeping and humanitarian operations increased their preeminence. As a result of these factors, naturally, the meaning of defense also got altered, paving the way for a new definition of the Turkish Armed Forces’ role in providing security.

Apart from NATO, the transformation in civil-military relations took place as a result of four main factors. The first reason was the EU candidacy of Turkey, which gave an impetus to reforms not only in the area of civil-military relations but also in human rights. Especially in the first few years of the 2000s, many of the constitutional and other legal amendments were carried out with explicit references to the EU. Notwithstanding the importance of the EU, without domestic factors the reforms would not have been carried out or could have remained only on paper. Therefore, changing public perceptions in Turkey toward the role of the military in politics is as crucial as international factors, if not more. Since the beginning of the 2000s, many Turks began to view military interventions as unacceptable. This sentiment became clear in the context of political and economic stability that came into existence in the wake of 2002 Justice and Development Party (AKP) victory in the elections and during the crisis of 2007 presidential elections. Public sentiments also contributed to changing perceptions among many officers. Seeing that in the post-Cold War setting the military’s role has changed and the public is pro-EU, the general staff did not resist the reforms. There were officers, however, that believed that the course of events at home and in the region was threatening. They spoke ill of the reforms, and even the EU and NATO; but they remained on the margins and the reforms continued unhindered. Finally, after 2007, alleged coup plots surfaced, causing hundreds of active and retired officers from various ranks to be tried. The court cases, known in the public as *Ergenekon* and *Balyoz*, have not

been finalized at the time of writing and there is a good chance that the accused could be proven innocent. Nevertheless, the cases changed public opinion considerably and irreversibly against military interventions. They also weakened the political role of the military, sealing any chances of the armed forces retrieving their prerogatives and veto powers in the near future.